

7. Evropská studentská soutěž o nejlepší esej 2017

vyhlášená

Martinem Kastlerem, předsedou Ackermann-Gemeinde a bývalým europoslancem,
a Dr. Matějem Spurným, předsedou Společnosti Bernarda Bolzana.

Téma: „Může slovo změnit svět?“

2. místo

Lukáš Šikel

Právnická fakulta UK Praha

Od slova k řeči

Pro zkoumání síly slov bychom se měli nejprve zaměřit na studium řeči jako takové. Proč ji máme? Jsme jediný objevený živočišný druh, který řečí takovou, jakou ji známe, disponuje. Nicméně i ostatní živočichové si rozumí, u některých z nich lze prokazatelně rozpoznat, co vydávaný zvuk nebo například určitá gesta znamenají. Díky své specifické komunikaci dokáží zvířata dostát základních životních potřeb, ať už se jedná o taktickou domluvu mezi vlky při lovu, pískot hladových ptačích mláďat, či o jeleny v říji. V čem má podle mě řeč ale nejdůležitější význam, je vyjadřování jednotlivých emocí. „*Pes, který štěká, nekouše,*“ praví české pořekadlo. Nelze ale pochybovat o tom, že pes, který vrčí a cení zuby, od kousnutí nemá daleko. Díky jasné změně chování psa lze takové jednání předpokládat a zabránit jeho další provokaci. Znamená to tedy, že díky získaným poznatkům můžeme poměrně přesně rozpoznat emoce jednotlivých živočišných druhů. U člověka je to jinak. Je to právě řeč, kterou používáme jako nástroj užitečný a mocný, nicméně zrádný. Zrádnost řeči pozoruji hlavně v jejím účelovém užívání, možná ji lze považovat i za nejmocnější zbraň, kterou má lidstvo k dispozici. Za pomoci vědomého užívání řeči v prospěch jedince může totiž docházet k nesouladu vyřčeného s tím, co si člověk opravdu myslí nebo co cítí.

Řeč vnímám jako nepostradatelný komunikační nástroj a jednu z nejdůležitějších součástí lidského života. Vždyť s její pomocí můžeme získávat přátele, chápat pocity druhých, ale řečí lze i zraňovat a své blízké ztrácet. Správně užitá slova z úst člověka, který oplývá osvíceneckými hodnotami, mohou tedy ze světa učinit krásnější místo, nicméně správně užitá slova z úst nepřilíš morálně založeného člověka z něj mohou učinit místo plné bolesti a nenávisti.

V čem tkví síla slov?

Síla slov, přesněji těch správně zvolených, je nesporná. Může však slovo jako takové změnit svět? A pokud ano, existuje pouze jedno jediné slovo, kterému lze takové zásluhy připisovat? Slova, která ve mně probouzí pozitivní emoce, jsou například spravedlnost, svoboda a láska. Pokud jsou pak použita v kontextu, který koresponduje s přesvědčením jednotlivce, mohou tak měnit smýšlení jednotlivců, tím i celého světa. A z tohoto důvodu si myslím, že to není slovo jako takové, ale hlavně slovo nesoucí myšlenku, které může změnit svět. Nenávist, zloba i závist patří mezi ta slova, která evokují emoce negativní. Slovo, které ale dokázalo probouzet emoce tak silné, že nesmazatelně zasáhlo, zasahuje a bude i nadále zasahovat do světového dění, je strach. Především strach z neznámého, strach z nepoznaného. Strach se totiž v lidech šíří rychleji než jakákoliv jiná emoce. Pokud je ideologie řečníka založená právě na něm, může svět rozdělit, ale také navždy změnit.

Na počátku historických událostí, které dokázaly určovat nový směr vývoje lidstva, stály pochybnosti a strach. A strach může jako obranný mechanismus rychle vyústit v nenávist.

Základem úspěchu se stává...

Nosným pilířem šířené ideologie bývá sám řečník. Schopný řečník dokáže zaujmout, věnovat důraz na části proslovu, které podtrhují hlavní myšlenku, také používat argumenty, na které lze jen těžko nalézt protiargument. Tedy takové, s jejichž tvrzením se ztotožní velké množství lidí, kteří myšlenky proslovu pomocí vyřčených argumentů šíří dál. Již antičtí filosofové znali sílu slova, argumentace a pomocí řečnického umu se snažili nalézt odpovědi na otázky o životě i smrti. Ať již výrok „*Vím, že nic nevím*“ opravdu vyřkl sám Sokrates, či ne, stoletím dalších generací po Sokratově obraně si je lidstvo vědomo svých hranic. Snad to bylo i Descartovo „*Cogito ergo sum*“, které lidským myšlenkám, tedy i těm vyjádřeným slovy, dalo nevídaný význam.

„*I have a dream*“, „*Mr. Gorbachev, open this gate*“, „*We shall fight on the beaches, we shall never surrender*“, „*Ich bin ein Berliner*“, nebo „*Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí*“. Všechny tyto citáty, které zazněly z úst více či méně zdatných řečníků během přelomových

událostí novodobých dějin dokázaly, že ve chvílích nouze, je to právě jednota, která dokáže porazit i strach a nenávist. Byl to Václav Havel, který stál před americkým Kongresem a přesvědčoval svět o tom, že ve středu Evropy existuje stát, který již nechce jen nečinně přihlížet, ale zapojit se do světového dění. Na proslovu Václava Havla, který nebyl považován za příliš dobrého řečníka, lze pozorovat, že význam vyřčených slov z úst člověka, který se s nimi ideologicky ztotožňuje a hovoří za celý národ, může stát vysoko nad prázdnými slovy člověka, který řeční velmi dobře.

Slovo mění svět

Jak by měl ale proslov vypadat, aby změnil svět? Lze se inspirovat například u slavného proslovu laureáta Nobelovy ceny za mír Martina Luthera King Jr., ve kterém se domáhal konce diskriminace černých Američanů. Řečník v proslovu zdůrazňoval historická fakta ve spojitosti s tehdejšími politickými děním, které považoval za bod zlomu tehdejších dějin. Proslov, který budil velkou vlnu podpory mezi příznivci konce diskriminace, dodával lidem naději, a to i díky úderným větám, které se zapsaly do dějin. Ve svém projevu King nejdříve zdůrazňoval historická fakta, která odkazovala na nedodržování Proklamace emancipace, jež měla zajistit černým otrokům svobodu. Díky zřejmým skutečnostem, se kterými se mohl každý z posluchačů ztotožnit, tak získal plnou pozornost. Nadále mluvil o problémech a strastech, které jeho lid sužují, a právě i díky tomu, že byl jedním z nich, bylo možné jeho slovům přikládat větší důraz. O protestech řečnil jako o důležitém zlomu dějin, tím zároveň posílal jasný vzkaz vládě a dodával naději všem přítomným. Po faktické části, kterou plnil nevyvratitelnými fakty, začínal své věty známým „*I have a dream*“. Přestal se tedy ohlížet za minulostí a nezdůrazňoval nespravedlnosti tehdejší reality, pouze vzhlížel do budoucnosti tak, jakým způsobem o ní snila většina posluchačů. Lidí, kteří také chtěli žít ve svobodném světě. Lidí, kteří pro svou rasu žádali spravedlnost a rovnost. Lidí, kteří pro své děti chtěli lepší svět. Není to však jen obsah těchto silných vět, ale také samotná interpretace. King skvěle pracoval s hlasem, když zdůrazňoval známé „*I have a dream*“ a vhodně protahoval věty v úvodních slovech a zrychloval v částech, které nesly hlavní myšlenku.

Slovem proti slovu

Jak se ale postupem času řečnění změnilo? Například současné politické dění dokazuje, že úspěšní řečníci se často spoléhají na silné argumenty, které ne vždy korespondují s kontextem. Stává se tak v případech, kdy politici zdůrazňují své dosavadní úspěchy i ve chvíli, kdy se debatuje o záležitostech, které se jim příliš nevydařily. Prezident Spojených států amerických Donald Trump za svůj volební úspěch beze sporu vděčí i způsobu mluvy,

který lze označit za poměrně omezený. Proslovy Trumpa spojuje jedna věc. Nivelizace. To, jakým způsobem byly podávány jednotlivé body politické kampaně prezidentského kandidáta, bylo dosud téměř nevídané. Základem jeho úspěchu bylo totiž používání co nejvíce méněslabičných či jednoduchých slov i jejich několikanásobné opakování. Většině populace byla jeho zjednodušená mluva bližší než běžné politické diskuse, které zahrnují složité výrazy i gramaticky náročné věty. Takový proslov měl za úkol probouzet v lidech sympatie i emoce a byl to i strach, na čem Trump stavěl. Je výčet kompletní? Jistě je potřeba zmínit i podráženi autority svých protikandidátů, nicméně takové jednání lze označit spíše za strategické než za otázku úspěchu v průběhu proslovů. Úspěchu by se Trump také nedočkal, kdyby nedokázal přesvědčit potenciální voliče, že do politiky vstupuje právě kvůli nim. Sám totiž vzhledem ke svému bohatství, ať je jakkoliv sporné, dodává americkým občanům pocit jistoty.

Závěrem

Slova, která vyjadřují myšlenky respektu, lásky a sounáležitosti, jsou ve chvílích, kdy lidstvo tyto hodnoty nejvíce postrádá, o mnoho silnější než ta, která probouzí nenávist pramenící ze strachu. Jsou to tedy i sami lidé, kteří by měli apelovat na svůj vlastní morální kodex a ptát se, jaký nás čeká život v případě, kdy budeme vychovávat další generace ve světě nenávisti. Jsme jediným živočišným druhem, který o budoucnosti přemýšlí v dlouhodobém horizontu, proto pevně věřím, že bychom takovou skutečnost měli využít v náš prospěch.